

Kirjallinen Lausunto, Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko

Tässä kirjallisessa lausunnossa käsittelen Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon kannalta keskeistä teemaa, joka on vähäiselle huomiolle selonteossa: jihadistisen liikehdinnän ja siihen kytkeytyvän kansainvälisen terrorismin heijastevaikutuksia Euroopassa.

Ennen varsinaista sisältöä, on tarpeen selkeyttää mitä käsiteltävän aiheen ymmärtämisen kannalta keskeisillä termeillä tarkoitetaan:

Väkivaltainen radikalisoituminen tarkoittaa prosessia, jossa radikalisoitumista läpikäyvä henkilö osallistuu väkivaltaiseen toimintaan ääriliikehdinnän viitekehyksessä.

Väkivaltaisen radikalisoitumisen taustalla voi olla **kognitiivinen radikalisoituminen**.

Kognitiivinen radikalisoituminen tarkoittaa prosessia, jonka osana radikalisoituva henkilö omaksuu ympäröivän yhteiskuntajärjestyksen vastaisen ekstremistisen aatteen ja maailmankatsomuksen, haluaa kumota tämän järjestyksen sekä perustaa sen tilalle uudenlaisen, omaksumaansa aatteeseen pohjautuvan poliittisen järjestelmän.¹ Vaikka kognitiivisen ja väkivaltaisen radikalisoitumisen – eli uskomusten ja toiminnan – välinen yhteys on kiistaanalainen, ideologia on kuitenkin tärkeä elementti siinä, miten radikalisoituneet henkilöt päätyvät osaksi ääriliikehdintää.²

Ääriliikehdintä tarkoittaa sosiopoliittista aktivismia, jonka tarkoituksena on kumoamaan ympäröivän yhteiskunnan poliittisen järjestelmän ja yhteiskuntajärjestyksen, ja joka pyrkii uudenlaisen poliittisen järjestelmän ja yhteiskuntajärjestyksen luomiseen. Ääriliikehdintä voi olla luonteeltaan väkivaltaista tai väkivallatonta toimintaa.

Terrorismi on ääriliikehdintään liittyvän väkivaltaisen aktivismin muoto. Se on pohjimmiltaan tarkoituksellista pelon luontia ja hyväksikäyttämistä väkivallan käyttämisen tai sillä uhkaamisen kautta poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi.³

Radikaali-islamismi, tai väkivaltainen islamismi, on kattokäsite aattelle, jonka omaksuneet toimijat tavoittelevat pääasiassa väkivaltaisoin keinoin uskontoon pohjautuvan yhteiskuntamallin luomista.⁴ Radikaali-islamismien alaisuuteen mahtuu monia uskontulkintoja, aatteita, tavoitteita, sekä organisaatio- ja toimintamalleita toisistaan eroavia aseellisia ryhmiä.

Jihadismi, tai salafi-jihadismi, on alasuuntaus laajemmasta väkivaltaisen islamismin kentässä.⁵ Jihadistisen aatteen omaksuneet yksilöt ja kollektiiviset toimijat hylkäävät yksittäisten valtioiden ja valtiopohjaisen kansainvälistä poliittisen järjestelmän olemassaolon

¹ Ks. esim. Lorenzo Vidino, Sharia4: From Confrontational Activism to Militancy. Perspectives on Terrorism 9:2 (2015).

² Ks. esim. Donald Holbrook & John Horgan, Terrorism and Ideology: Cracking the Nut. Perspectives on Terrorism 13:6 (2019).

³ Bruce Hoffman, Inside Terrorism (3rd edition). New York: Columbia University Press (2017), s. 44.

⁴ Magnus Ranstorp, Islamist Extremism: A Practical Introduction. RAN Factbook, RAN Centre of Excellence (2019), s. 5.

⁵ Ibid.

legitimiteetin uskonnollisin, salafistiseen islamin tulkintaan ja uskonoppeihin pohjautuvin perustein.⁶ Jihadistit näkevät aseelliseen kamppailuun – jihadiin – osallistumisen henkilökohtaisena uskonnollisena velvollisuutena ja keskeisenä uskon harjoittamisen muotona. Jihadistiset toimijat pyrkivät lakkauttamaan yksittäiset valtiot – pääasiallisesti muslimienemmistöisissä maissa – sekä kaatamaan väkivaltaisesti kansainvälispoliittisen järjestelmän ja perustamaan sen tilalle uskonnollisen yhteiskuntamallin, sharia-lain hallinnoiman kalifaatin.⁷

Jihadistisen aatteen ympärille on muodostunut omanlaisensa kansainvälinen yhteiskunnallinen liike – **globaali jihadistinen liike** – joka koostuu monista teologisesti ja ideologisesti samankaltaisista toimijoista, etupäässä Isisistä, al-Qaidasta ja samankaltaisista aseellisista ryhmistä. Liikkeeseen lukeutuu myös eri puolella maailmaa vaikuttavia aktivisteja ja sosiaalisia kollektiiveja, kuten soluja, pienryhmiä ja laajempia verkostoja, joista osa toimii osana laajempia paikallisia tai alueellisia jihadistisia yhteisöjä. Tälle liikkeelle on muodostunut omanlaisensa identiteetti, uskontulkinta, ja kulttuuri.⁸

Kansainvälisen terrorismin heijastevaikutukset Euroopassa

Kansainvälinen terrorismi jihadistisen liikehdinnän viitekehyksessä ei ole enää ilmiö, joka vaikuttaa kaukaisilla, muslimienemmistöisissä valtioissa sijaitsevilla konfliktialueilla. Ilmiöön kytkeytyvät toimijat ja väkivalta ankkuroituvat luonnollisesti yhä voimakkaasti konfliktialueisiin muslimienemmistöisissä maissa, kuten esimerkiksi Somaliaan, Jemeniin, Maliin, Afganistaniin ja Pakistaniin, Nigeriaan, sekä Syyriaan ja Irakiin.⁹ Mutta turvallisuuspoliittisesti ilmiön läsnäolo ja heijastevaikutukset näiden konfliktialueiden ulkopuolella ovat yhä olennaisempia Suomen ja sen lähialueiden turvallisuudelle.

Eurooppa on yhä monilla mittareilla mitattuna jihadistisen liikehdinnän syrjäseutua. Ilmiöllä on kuitenkin 1990-luvulle ulottuva historia Euroopassa, ja siitä muodostui symbolisesti merkittävä taistelukenttä jihadistiselle liikkeelle viimeistään 2000-luvun alkupuoliskolla.¹⁰ 2010-luvulla ilmiö ja sen turvallisuuspoliittiset heijastevaikutukset ovat kuitenkin olleet läsnä alueella täysin uudenlaisella tasolla ja uusilla tavoilla, johtuen ensisijaisesti Syyrian sisällissodan ja Isisin – sekä ryhmän julistaman kalifaatin – poikkeuksellisesta vetovoimasta, sekä jihadistien viestintää voimistanesta digitaalisesta vallankumouksesta, joka vaikutti merkittävästi aseellisten jihadistiryhmien kykyyn radikalisoida uusia kannattajia ja mobilisoida uusia aktivisteja ääriliikehdinnän pariin, sekä rekrytoida taistelijoita globaalisti.¹¹ Esimerkiksi Isisille Eurooppa

⁶ Jihadistien salafismin tulkinnasta, ks. esim. Ranstorp (2019), s. 6–9.

⁷ Shiraz Maher, *Salafi-Jihadism: The History of an Idea*. Lontoo: Hurst & Co (2016), s. 11.

⁸ Ks. esim. Cole Bunzel, *Jihadism on Its Own Terms: Understanding a Movement*. A Hoover Institution Essay, Hoover Institution (2017), s. 1–2.

⁹ Ks. esim. Seth Jones et al., *The Evolution of the Salafi-Jihadist Threat: Current and Future Challenges from the Islamic State, al-Qaeda, and Other Groups*. A Report of the CSIS Transnational Threats Project, Center for Strategic and International Studies (2018).

¹⁰ Petter Nesser, *Islamist Terrorism in Europe: A History*. Lontoo: Hurst & Co (2015), s. 23–51.

¹¹ *The Foreign Fighters Phenomenon and Related Security Trends in the Middle East: Highlights from the Workshop*. Canadian Security Intelligence Service (2016), s. 45–46.

on ollut symbolisesti ja strategisesti tärkeä taistelukenttä, joissa sijaistevien kohdeyleisöjen tavoittamiseksi ryhmä on käyttänyt merkittävästi aikaa, vaivaa ja resursseja.

Tämän liikehdinnän väkivaltaiseen aktivismiin kytkeytyviin heijastevaikutuksiin on kiinnitetty runsaasti huomiota viime vuosina:

Euroopasta suuntautui **historiallisen suuri vierastaistelijaliikkuvuus Syyriaan ja Irakiin**, jonka osana noin 4000-7000 henkilöä matkusti konfliktialueelle, valtaosa ottaakseen osaa taisteluihin jihadististen ryhmien (etenkin Isisin) riveissä tai tukeakseen niiden toimintaa muilla tavoin.¹²

Euroopassa koettiin myös **poikkeuksellisen voimakas jihadististen terrori-iskujen ja iskusuunnitelmien aalto** vuodesta 2014 alkaen, joka näyttää jatkuvan yhä 2021 – joskin aiempaa heikompana.¹³ Vaikka tilastot sekä iskujen että iskuyritysten suhteen olivat laskussa 2017-2018 alkaen, Euroopassa tapahtui vuoden 2020 jälkimmäisellä puoliskolla edellisiä vuosia enemmän iskuja ja iskuyrityksiä. Pelkästään syyskuun ja joulukuun 2020 välillä alueella toteutui 6 iskuja, ja muutamia keskeytettyjä iskuyrityksiä. Iskut tapahtuivat Ranskassa, Itävallassa ja Sveitsissä. Viranomaiset keskeyttivät iskusuunnitelmia muun muassa Belgiassa ja Ranskassa.

Vähemmälle huomiolle ovat jääneet väkivallattomat heijastevaikutukset.

Jihadistiseen liikehdintään kytkeytyneiden aktivistien määrä ja laatu on kasvanut merkittävästi lähes kaikkialla alueella. Euroopan jihadistisen miljööön ”syrjäseuduilla” kasvu on ollut vaihtelevaa, mutta paikoitellen tilastollisesti merkittävää. Suomessa tämä on heijastunut muun muassa Suojelupoliisin terrorismintorjunnan kohdehenkilöiden määrän tuplaantumisenä 2012 ja 2020 välillä. Ruotsissa radikaali-islamististen ekstremistien määrä lähes kymmenkertaistui saman ajanjakson välillä. Euroopan jihadistisen kentän ydinalueiden – kuten Ranskan, Saksan ja Iso-Britannian – osalta kasvu on ollut vaatimattomampaa suhteessa aiempaan, mutta absoluuttisessa määrässä mitattuna kaikissa maissa arvioidaan olevan yli 20 000 ilmiöön kytkeytynyttä ekstremistiä, joista osan arvioidaan olevan potentiaalisesti vaarallisia tai todella vaarallisia.¹⁴ Syyriasta ja Irakista takaisin Eurooppaan suuntautuneiden vierastaistelijoiden paluuvirran seurauksena yhä suuremmalla osalla näistä aktivisteista on myös kokemusta vierastaistelemisesta tai terroristista koulutusta, sekä mahdollisesti muita jihadistisen liikehdinnän edistämisen kannalta keskeisiä, konfliktialueella hankittuja taitoja.¹⁵

Jihadististen verkostojen määrä Euroopassa on kasvanut ja niistä on tullut aiempaa verkostoituneita keskenään. Keskeisesti jälkimmäiseen on vaikuttanut muun muassa jihadistista liikehdintää osittain väkivallattomasti ja laillisesti edistäneiden ja tukeneiden

¹² Katso esimerkiksi Petter Nesser, Military Interventions, Jihadi Networks, and Terrorist Entrepreneurs: How the Islamic State Terror Wave Rose so High. CTC Sentinel 12:3 (2019).

¹³ Ibid.

¹⁴ Petter Nesser, Europe hasn't won the war on terror. Politico, 5.12.2018.

¹⁵ Ks. esim. Thomas Hegghammer, The Future of Jihadism in Europe: A Pessimistic View. Perspectives on Terrorism 10:6 (2016).

Sharia4-ryhmien leviäminen Iso-Britanniasta manner-Eurooppaan Iso-Britanniassa toimivan avainaktivismiin, Anjem Choudaryn toiminnan seurauksena. Tällaisia Sharia4-ryhmiä perustettiin muun muassa Hollannissa, Belgiassa, Saksassa, Ranskassa, Tanskassa, Saksassa ja Norjassa. Sharia4-ryhmää pyrittiin myös muodostamaan Suomessa Choudaryn vierailun yhteydessä keväällä 2013, joskin ilman merkittävämpää menestystä. Vaikka monissa tapauksissa näiden järjestöjen toiminta kiellettiin – osassa pian perustamisen jälkeen, useat sadat ryhmien jäsenistä ovat joko matkustaneet Syyriaan ja Irakiin tai saaneet vankeustuomioita terrorismirikoksista. Osassa tapauksia jäljelle jääneistä aktivisteista koostuvat sosiaaliset verkostot ovat pystyneet jatkamaan toimintaansa järjestöjen kieltämisen jälkeen.

Syyriaan ja Irakiin suuntautuneen vierastaistelijaliikkuvuuden seurauksena **Euroopassa aktiivisesti toimivat ekstremistit ja verkostot ovat myös aiempaa enemmän kytkeytyneitä aseellisiin jihadistiryhmiin konfliktialueilla.** Näitä kytköksiä on entistä enemmän myös Suomen kaltaisissa jihadistisen miljään syrjäseutua edustavissa maissa, joissa liikehdintä ja paikalliset verkostot ovat olleet aiemmin alikehittyneitä. Tämä tullee helpottamaan osaltaan ryhmiin kytkeytyvää tukitoimintaa Euroopassa, kuten varainkeruuta ja rekrytointia. Se tullee myös heijastumaan väkivaltaisena aktivismina, kuten terrori-iskuina.

Yhteenveto

Kuten tässä lausunnossa on esitetty, ei jihadistinen liikehdintä ja siihen kytkeytyvä kansainvälinen terrorismi ole enää ilmiö, joka vaikuttaa kaukaisilla, muslimienemmistöisissä valtioissa sijaitsevilla konfliktialueilla. Pikemminkin, ilmiönä se on läsnä Suomessa ja sen lähialueilla monilla turvallisuustilannetta heikentävillä tavoilla. 2010-luvun kehityskulut – vierastaistelijaliikkuvuus Syyriaan ja Irakiin 2012-2016, Isisiin kytkeytyneiden terrori-iskujen ja iskuyritysten aalto (2014-), jihadismia edistäneiden verkostojen, organisaatioiden ja yhteisöjen voimistuminen ja verkostoituminen Euroopassa ovat myös osoittaneet paikallisten ja alueellisten toimijoiden merkityksen jihadistisen liikehdinnän heijastumisessa alueella.¹⁶ Vaikka kansainväliset vetovoimatekijät – Syyrian konflikti ja Isis - ovat keskeisesti vaikuttaneet ilmiön voimistumiseen ja heijastumiseen alueella, on paikallisten aktivistien ja verkostojen merkitys ollut vähintään yhtä mittava.¹⁷

Myös Euroopan alueella tähän ilmiöön on kriittisen tärkeää pyrkiä vaikuttamaan relevanteilla ulko- ja turvallisuuspoliittisilla foorumeilla, kuten Eu:ssa. Kuten selonteossa todetaan sivulla 30, ”*Kansainvälinen terrorismi edellyttää Suomelta toimia kansainvälisen turvallisuuden, vakauden ja konfliktien heijastusvaikutusten vuoksi ja siksi, että kansainvälinen terrorismi muodostaa uhan kansalliselle turvallisuudelle ja kriisinhallinnalle.*” Huomiomatta on kuitenkin jäänyt, minkälaisen uhkan kansainvälinen terrorismi jihadistisen liikehdinnän viitekehyksessä muodostaa alueelliselle turvallisuudelle, ja miten Suomi aikoo osaltaan toimia alueellisen turvallisuuden ja vakauden edistämiseksi terrorismintorjunnan viitekehyksessä.

¹⁶ Nesser (2019).

¹⁷ Ibid.

Ilmiön voimistuminen alueella on johtanut aiempaa pessimistisempiin arvioihin ilmiön tulevaisuudesta Euroopassa, tehden tästä aihepiiristä yhä tärkeemmän tulevaisuudessa. Esimerkiksi ilmiön historiaan Euroopassa – etenkin terrorismin kontekstissa – erikoistunut Petter Nesser on arvioinut, että ilmiön kannalta kehittymisen ja heijastumisen kannalta keskeiset siteet paikallisten ekstremistien ja verkostojen sekä konfliktialueilla toimivien jihadistiryhmien välillä ovat voimistuneet merkittävästi, ja olosuhteet alueella ovat jo otolliset uuden terrori-iskun aallon muodostumiselle, mikäli kansainväliset olosuhteet kehittyvät otollisiksi.¹⁸

Yhtälailla, toinen jihadistisen liikehdinnän keskeisimmistä tutkijoista, Thomas Hegghammer on arvioinut että jihadismin tulevaisuuden kannalta Euroopassa neljä keskeistä kehityssuuntaa tulevat mahdollisesti pahentamaan tilannetta entisestään: jihadistiryhmien rekrytoinnin kannalta keskeisen kohderyhmän, taloudellisesti alisuorittavien nuorten muslimien määrä Euroopassa jatkaa kasvuaan; Euroopassa toimii jatkossa aiempaa enemmän taistelukokemusta tai terroristista koulutusta omaavia aktivisteja, joilla on historiallisesti ollut keskeinen rooli ilmiön kehittämisessä; pitkittyneet konfliktit muslimienemmistöisissä maissa tarjoavat jihadistiryhmille jatkossakin mahdollisuuksia vaikuttaa Euroopan turvallisuustilanteeseen; ja internet tarjoaa jatkossakin rajattua toimintavapautta jihadistiryhmille kaukaisten kohdeyleisöjen saavuttamiseksi.¹⁹

Tämän vuoksi on toivottavaa ja tärkeää että kansainvälistä terrorismia – etenkin jihadistisen liikehdinnän yhteydessä - käsiteltäisiin selonteossa aiempaa kattavammin. Jatkossa ilmiötä, sen ilmentymiä ja turvallisuuspoliittisia vaikutuksia olisi tarpeen käsitellä myös Suomen lähialueiden turvallisuustilanteen yhteydessä.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Hegghammer (2016).